

CULTURE 2000

Enfants d' ici – Contes d' ailleurs

Η μουσική των Τσιγγάνων – Μια εκπαιδευτική προσέγγιση

Νάνση Τουμπακάρη, Μουσικοπαιδαγωγός

Γενικά

Μελετώντας την μουσική έκφραση των Τσιγγάνων, γρήγορα διαπιστώνουμε πως δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ενιαίο μουσικό ύφος. Οι Τσιγγάνοι, λαός νομαδικός, δανείζουν αλλά και δέχονται στοιχεία από τον πολιτισμό της κάθε περιοχής ή χώρας που εγκαθίστανται. Η μουσική ανήκει στις τέχνες που οι Τσιγγάνοι, παραδοσιακά καλλιέργησαν καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας τους, σε όποια περιοχή της γης και αν βρέθηκαν. Η Τσιγγάνικη κοινωνία είναι δομημένη σε φάρες, μέσα στις οποίες ανιχνεύονται οικογένειες που είναι όλοι μουσικοί. Το φαινόμενο της οικογένειας μουσικών συναντάται ευρύτατα όπου υπάρχουν Τσιγγάνοι και βέβαια στην Ελλάδα (Χαλκιάδες, Τζαράιοι, κ.λ.π.) Οι Τσιγγάνοι ζώντας στην εκάστοτε κοινωνία, συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση του ιδιαίτερου μουσικού ύφους της.

Με δεδομένη την έλλειψη ομοιογένειας, η εργασία αυτή, βασίζει την γνωριμία με τη μουσική των Τσιγγάνων, στις έντονες αντιθέσεις, αλλά και στα κοινά χαρακτηριστικά που παρατηρούνται ανάμεσα σε Τσιγγάνους διαφορετικών περιοχών.

Το μουσικό οδοιπορικό ξεκινάει από τα Βόρεια Βαλκάνια (Τρανσυλβανία και ευρύτερη περιοχή). Παρατίθενται τρία μουσικά παραδείγματα παιγμένα από μεγάλη Τσιγγάνικη ορχήστρα που χρησιμοποιεί όργανα όπως ακορντεόν, βιολί, σαντούρι, φλογέρα, κιθάρα κ.α. Μουσική αστραφτερή, πλούσια, δυναμική, με ζωντανούς ρυθμούς και εξαντλητικές ταχύτητες. Μουσική με έντονο το Τσιγγάνικο ταμπεραμέντο, που αναδίδει το χρώμα της περιοχής από την οποία προέρχεται.

Το φλαμένκο είναι ένα ιδιαίτερο μουσικό ύφος που καλλιεργήθηκε στην Ισπανία. Η συμβολή των Τσιγγάνων στην διαμόρφωσή του είναι καθοριστική. Ένα και μοναδικό όργανο χαρακτηρίζει τη μουσική αυτή και είναι η κιθάρα. Την κιθάρα συνοδεύουν τα παλαμάκια, τα οποία μετατρέπονται σε αληθινό μουσικό όργανο παιγμένο δεξιοτεχνικά. Άμεσα συνυφασμένος με τη μουσική είναι φυσικά ο χορός. Ο χορευτής όμως στην περίπτωση του φλαμένκο, παρέχει ρυθμική συνοδεία στην κιθάρα, είτε με τις καστανιέτες, είτε με τα χτυπήματα των τακουινιών του στο πάτωμα.

Στον Ελλαδικό γεωγραφικό χώρο απαντώνται διαφορετικά μουσικά ιδιώματα. Οι Έλληνες Τσιγγάνοι επηρεάζουν και επηρεάζονται από τα μουσικά ιδιώματα της Στεριανής Ελλάδας, στην μουσική έκφραση της οποίας συμβάλλουν καθοριστικά. Στον νησιωτικό χώρο κατά κανόνα δεν συναντώνται Τσιγγάνοι μουσικοί. Έτσι νησιωτικά μουσικά ιδιώματα όπως το κυκλαδίτικο, το Κρητικό κ.α. διαμορφώθηκαν χωρίς καθοριστική Τσιγγάνικη επιρροή. Οι Τσιγγάνοι μουσικοί, ανάλογα με την περιοχή της Ελλάδας που ζουν, υπηρετούν και «μιλούν» την τοπική μουσική διάλεκτο. Έτσι γίνονται εμφανείς οι διαφορές ανάμεσα π.χ. στους Ηπειρώτες και

στους Θρακιώτες Τσιγγάνους μουσικούς. Εκτός όμως από τις διαφορές υπάρχουν και κοινά μουσικά στοιχεία όπως είναι τα όργανα που χρησιμοποιούν π.χ. ο ζουρνάς και το νταούλι. Τα δυο αυτά μουσικά όργανα πάνε πάντοτε μαζί, παίζονται με τον ίδιο τρόπο και το μόνο που αλλάζει από περιοχή σε περιοχή είναι οι ρυθμοί και οι μελωδίες. Ο ζουρνάς και το νταούλι αποτελούν την κλασσική ζυγιά* της Στεριανής Ελλάδας και παίζονται σχεδόν αποκλειστικά από τους Τσιγγάνους.

Οι Τσιγγάνοι ως ιδιαίτερα μουσικός λαός, έχουν αναδείξει δεξιότητες και παίζει με ιδιαίτερη δεξιοτεχνία διάφορα μουσικά όργανα, όπως κλαρίνο, ζουρνά, σαντούρι, κιθάρα, βιολί κ.α. Σε όλα τα παραδείγματα που παρατίθενται φαίνεται η δεξιοτεχνία των Τσιγγάνων μουσικών σε κάποιο από αυτά. Τα τρία τελευταία παραδείγματα είναι τρία κρουστά μουσικά όργανα άμεσα συνδεδεμένα με τους Τσιγγάνους, παιγμένα σόλο. Είναι το νταούλι, το τουμπελέκι και το ντέφι.

* Σύνολο οργάνων που έχει καθιερωθεί να παίζουν μαζί.

Το μουσικό υλικό και οι εκπαιδευτικές δράσεις

ΒΟΡΕΙΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

1. Τσιγγάνικη ορχήστρα (1) Μεγάλη τσιγγάνικη ορχήστρα που χρησιμοποιεί όργανα όπως ακορντεόν, βιολί, σαντούρι, φλογέρα, κιθάρα κ.α. Μουσική παιγμένη σε εξαιρετικά γρήγορη ταχύτητα. Σε διαφορετικές στιγμές του μουσικού κομματιού, η φλογέρα ακούγεται ευκρινέστατα, ξεχωρίζοντας από τα υπόλοιπα όργανα. Οι στιγμές αυτές σύμφωνα με τον χρονομετρητή του cd-player είναι: 0.40 – 0.56, 1.29 – 1.36, 1.55 – 3.11, 3.59 – 4.37. Η φλογέρα παίζει και σε άλλες στιγμές, ο ήχος της όμως ενσωματώνεται με τα υπόλοιπα όργανα. Ξεχωρίζει καθαρά, μόνο στα σημεία που προαναφέρθηκαν.

Δραστηριότητες:

- A. Τα παιδιά ακούνε το πρώτο λεπτό της μουσικής και συζητούν για το ύφος της κάνοντας συγκρίσεις και αναφορές σε δικές τους εμπειρίες.
- B. Ακούνε πάλι το πρώτο λεπτό του μουσικού παραδείγματος με την προτροπή να σηκώσουν το χέρι ψηλά όταν, και για όση ώρα, ακούσουν τον ήχο της φλογέρας να ξεχωρίζει «πολύ».
- Γ. Με παράλληλη ακρόαση ολόκληρου του μουσικού κομματιού αυτή τη φορά, τα παιδιά κινούνται στο χώρο, παριστάνοντας τους καβαλάρηδες. Μια μικρή ομάδα έχει αναλάβει να κουνάει ένα κόκκινο πανί όταν ακούγεται η φλογέρα.

2. Τσιγγάνικη ορχήστρα (2) Το μουσικό αυτό παράδειγμα είναι οργανωμένο ως εξής: Το βιολί και η φλογέρα παίζουν εναλλάξ και κάποιες στιγμές ταυτόχρονα, πάνω στη ρυθμική βάση που δημιουργούν τα άλλα όργανα. Η οργάνωση της μουσικής σύμφωνα με τον χρονομετρητή του cd-player είναι:

0.0 – 0.08 Βιολί
0.09 – 0.38 φλογέρα
0.38 – 0.46 φλογέρα, βιολί
0.46 – 0.54 φλογέρα
0.54 – 0.58 βιολί
0.58 – 1.36 φλογέρα
1.36 – 1.43 φλογέρα, βιολί

- 1.44 – 1.52 φλογέρα
1.52 - 2.02 φλογέρα βιολί

Δραστηριότητες:

- A. Τα παιδιά ακούνε το κομμάτι, συζητούν για το ύφος του και με τη βοήθεια του δάσκαλου εντοπίζουν τον ήχο του βιολιού και της φλογέρας που εναλλάσσονται.
B. Τα παιδιά μοιράζονται τους ρόλους των μουσικών οργάνων δηλ. ένα παιδί έχει χρεωθεί το βιολί και ένα η φλογέρα. Τα υπόλοιπα παιδιά έχουν τον ρόλο των υπόλοιπων οργάνων της ορχήστρας. Τα παιδιά «ορχήστρα» χορεύουν περιμετρικά αφήνοντας ελεύθερο χώρο στη μέση. Όποτε ακούγεται το βιολί ή η φλογέρα το αντίστοιχο παιδί χορεύει στο μέσον του κύκλου. Όταν η ορχήστρα σταματάει τα παιδιά του κύκλου ακινητοποιούνται.

3. Τσιγγάνικη ορχήστρα (3) Τραγούδι παιγμένο από τους μουσικούς της τσιγγάνικης ορχήστρας των δυο προηγούμενων παραδειγμάτων. Τραγουδιέται από δυο διαφορετικές ανδρικές φωνές.

Δραστηριότητες:

- A. Τα παιδιά ακούνε το τραγούδι προσπαθώντας να αναγνωρίσουν με το αυτί τους κάποια από τα μουσικά όργανα που ακούγονται και πόσες διαφορετικές φωνές τραγουδάνε.
B. Συζητούν για το ύφος του τραγουδιού, συγκρίνοντάς το με τα προηγούμενα μουσικά παραδείγματα, αλλά και με άλλα ελληνικά τραγούδια που έχουν ακούσει.
Γ. Συζητούν και αποφασίζουν ποια από τα όργανα της τάξης ταιριάζουν περισσότερο και συνοδεύουν με αυτά το τραγούδι, χρησιμοποιώντας το ρυθμικό σχήμα Π Π (δυο ζεύγη ογδόων). Εάν η ομάδα δυσκολεύεται να συνοδέψει με το προτεινόμενο ρυθμικό σχήμα, αρκεί να συνοδέψει χτυπώντας απλά τον παλμό.

ΙΣΠΑΝΙΑ

4. Bulerias de la alameda Τραγούδι φλαμένκο. Τραγουδιέται από μια γυναικεία φωνή στα ισπανικά και συνοδεύεται από κιθάρα και παλαμάκια. Στην συγκεκριμένη ηχογράφιση δεν υπάρχουν χορευτές όποτε απουσιάζουν οι ήχοι από τις καστανιέτες και τα χτυπήματα από τα τακούνια τους.

Δραστηριότητες:

- A. Τα παιδιά παρατηρούν τον τρόπο που τραγουδάει η φωνή, τον τρόπο που παίζεται η κιθάρα, τα παλαμάκια, τα «όλε». Συζητούν για όλα αυτά και τα συγκρίνουν με αντίστοιχες δικές τους εμπειρίες π.χ. συνοδεύουμε εμείς με παλαμάκια τους μουσικούς; Έχουμε δικά μας εμψυχωτικά επιφωνήματα αντίστοιχα με το «όλε»;
B. Η ομάδα, συνοδεύει με παλμικά παλαμάκια στην ταχύτητα που υπαγορεύει η μουσική. (Είναι πιθανό τα παιδιά να δυσκολευτούν στην δραστηριότητα αυτή, δεδομένου ότι η μουσική φλαμένκο έχει αρκετές ρυθμικές ιδιαιτερότητες, στις οποίες δεν είναι συνηθισμένα).
5. Fiestas Τραγούδι φλαμένκο. Τραγουδιέται από μια γυναικεία φωνή στα ισπανικά και συνοδεύεται από κιθάρα και παλαμάκια. Στην συγκεκριμένη ηχογράφιση δεν υπάρχουν χορευτές όποτε απουσιάζουν οι ήχοι από τις καστανιέτες και τα χτυπήματα από τα τακούνια τους.

Δραστηριότητες:

Το ίδιο όπως και στο προηγούμενο παράδειγμα.

6. Alegrias Σόλο κιθάρα φλαμέγκο. Η κιθάρα ακούγεται μόνη της. Ο κιθαριστής παίζει με τον τυπικό τρόπο της μουσικής φλαμένκο.

Δραστηριότητες:

- A. Τα παιδιά συζητούν για τον τρόπο παιξίματος της κιθάρας. Κάνουν συγκρίσεις με δικά τους ακούσματα.

ΘΡΑΚΗ

7. Ζειμπέκικος χορός Παίζουν δυο ζουρνάδες και νταούλι. Ο ζουρνάς είναι ξύλινο πνευστό με καλαμένιο γλωσσίδι. Έχει ήχο δυνατό και διαπεραστικό. Υπάρχουν κοντύτεροι και μακρύτεροι ζουρνάδες. Από το μήκος εξαρτάται η οξύτητα του ήχου του ζουρνά. Οι κοντύτεροι έχουν ψηλότερο και οι μακρύτεροι χαμηλότερο ήχο. Το νταούλι είναι κρουστό που αποτελείται από ξύλινο κύλινδρο σκεπασμένο στις δυο παράλληλες βάσεις του με δέρμα, τεντωμένο με σκοινί. Το νταούλι παίζεται με δυο ειδικά φτιαγμένα ξύλα, τα νταουλόξυλα. Ο ζουρνάς και το νταούλι αποτελούν ζυγιά (σύνολο οργάνων που έχει καθιερωθεί να παίζουν μαζί) και συναντώνται σε όλη την Ελλάδα. Παίζονται σχεδόν πάντα από τσιγγάνους.

Δραστηριότητες:

- A. Τα παιδιά ακούν το μουσικό παράδειγμα και βλέπουν τις φωτογραφίες των οργάνων. Συζητούν για το άκουσμα συγκρίνοντάς το με άλλα δικά τους ακούσματα.
- B. Μετά από πρόταση του δάσκαλου, κάποιο παιδί μπορεί να προσπαθήσει να χορέψει τον ζειμπέκικο χορό.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

8. Σύρε - σύρε Μπάντα χάλκινων. Οι μπάντες των χάλκινων κυριαρχούν στη Μακεδονία παίζοντας σε γάμους και πανηγύρια. Αποτελούνται συχνότατα από τσιγγάνους μουσικούς. Στις μπάντες των χάλκινων, «πρίμο» όργανο, είναι το κλαρίνο. Στο παράδειγμα που παρατίθεται ακούγονται κλαρίνο, κορνέτα, τρομπόνι, ακορντεόν, κάσα, ταμπούρο και πιατίι.

Δραστηριότητες:

- A. Ακρόαση με στόχο την κατανόηση του διαφορετικού χρώματος της μουσικής και την αναγνώριση από τον ήχο, μερικών από τα όργανα που παίζουν στην μπάντα των χάλκινων π.χ. κλαρίνο, πιατίι.
- B. Τα παιδιά συζητούν για το νέο άκουσμα, συγκρίνοντας το με τα άλλα μουσικά ιδιώματα που γνώρισαν μέσω της εργασίας αυτής, αλλά και με τις δικές τους μουσικές εμπειρίες.

9. Παϊντούσκα Μπάντα χάλκινων. Οι μπάντες των χάλκινων κυριαρχούν στη Μακεδονία παίζοντας σε γάμους και πανηγύρια. Αποτελούνται συχνότατα από τσιγγάνους μουσικούς. Στις μπάντες των χάλκινων, «πρίμο» όργανο, είναι το κλαρίνο. Στο παράδειγμα που παρατίθεται ακούγονται κλαρίνο, κορνέτα,

τρομπόνι, ακορντεόν, κάσα, ταμπούρο και πιατίι. Ο ρυθμός του παραδείγματος αυτού είναι τρία τέταρτα ($\frac{3}{4}$).

Δραστηριότητες:

- A. Ακρόαση με στόχο την κατανόηση του διαφορετικού χρώματος της μουσικής και την αναγνώριση από τον ήχο, μερικών από τα όργανα που παίζουν στην μπάντα των χάλκινων π.χ. κλαρίνο, πιατίι.
- B. Τα παιδιά συζητούν για το νέο άκουσμα, συγκρίνοντας το με τα άλλα μουσικά ιδιώματα που γνώρισαν μέσω της εργασίας αυτής, αλλά και με τις δικές τους μουσικές εμπειρίες.
- Γ. Η ομάδα αποφασίζει ποια από τα κρουστά όργανα της τάξης προσφέρονται περισσότερο για να συνοδεύουν ρυθμικά την μπάντα των χάλκινων. Μοιράζονται τα όργανα και συνοδεύουν τονίζοντας τον βασικό ρυθμό ($\frac{3}{4}$).
- Δ. Όποια παιδιά θέλουν αυτοσχεδιάζουν ένα – ένα, πάνω στο ρυθμό του κομματιού με κάποιο κρουστό.

10. Νιζάμικος Ζουρνάς και νταούλι. Στη Μακεδονία εκτός από τις μπάντες των χάλκινων συναντάμε επίσης ζουρνάδες και νταούλια παιγμένα από τσιγγάνους δεξιότεχνες μουσικούς. Το συγκεκριμένο κομμάτι συνοδεύει αποκριατικά δρώμενα της Μακεδονίας. Κινείται σε τρία επίπεδα επιτάχυνσης τα οποία σύμφωνα με τον χρονομετρητή του cd-player είναι 0.00 το πρώτο, 0.37 το δεύτερο και 1.30 το τρίτο.

Δραστηριότητες:

- A. Τα παιδιά εξετάζουν τα κοινά και τα διαφορετικά ανάμεσα στους ζουρνάδες από τη Μακεδονία και από τη Θράκη.
- B. Η ομάδα με ελεύθερη κίνηση στο χώρο ακολουθεί το στοιχείο της επιτάχυνσης.

11. Κάτω στη Ρόιδο Δυο ζουρνάδες και νταούλι. Στη Μακεδονία εκτός από τις μπάντες των χάλκινων συναντάμε επίσης ζουρνάδες και νταούλια παιγμένα από τσιγγάνους δεξιότεχνες μουσικούς. Το συγκεκριμένο κομμάτι συνοδεύει αποκριατικά δρώμενα της Μακεδονίας και ο ρυθμός του είναι $\frac{9}{8}$ ($2+2+2+3$).

Δραστηριότητες:

- A. Τα παιδιά επιλέγουν τα κρουστά όργανα της τάξης που κατά την κρίση τους ταιριάζουν και συνοδεύουν ρυθμικά το μουσικό κομμάτι.

ΗΠΕΙΡΟΣ

12. Μέρκο μεργιολόγι Οι Ηπειρώτικες μουσικές κομπανίες επανδρώνονται πολύ συχνά από τσιγγάνους οργανοπαίχτες. Είναι άλλωστε γνωστές οι μεγάλες τσιγγάνικες οικογένειες μουσικών που κατάγονται από την Ήπειρο όπως π.χ. οι Χαλκιάδες. Το μουσικό παράδειγμα που παρατίθεται εδώ αρχίζει με προεξάρχον όργανο το κλαρίνο (0.00) που παίζει μια βαριά μακρόσυρτη μελωδία. Το διαδέχεται το βιολί (1.08) το οποίο, παίζοντας με εξαιρετική δεξιολογική δεινότητα, μιμείται τα κελαηδίσματα των πουλιών ενώ στη συνέχεια (2.29), το μουσικό κομμάτι αλλάζει ύφος και μετατρέπεται σε χορευτικό.

Δραστηριότητες:

- A. Τα παιδιά ξεχωρίζουν με το αυτί το κλαρίνο και μετά εντοπίζουν το βιολί και τα πουλάκια που μιμείται. Βρίσκουν το σημείο όπου η μουσική μετατρέπεται σε χορευτική.
- B. Βλέπουν τις φωτογραφίες του κλαρίνου και του βιολιού και συζητούν για το καινούριο μουσικό ύφος που μόλις άκουσαν, συγκρίνοντάς το με τα προηγούμενα.
- Γ. Ένα παιδί αναλαμβάνει το ρόλο του κλαρίνου και κάποιο άλλο τον ρόλο του βιολιού. Τα υπόλοιπα παιδιά της ομάδας φτιάχνουν έναν κύκλο. Μέσα εκεί κινούνται το «κλαρίνο» και το «βιολί» διαδοχικά, όταν ακούγεται ο ήχος τους. Στο σημείο που η μουσική γίνεται χορευτική χορεύουν όλα τα παιδιά μαζί.

13. Δέλβινο Ηπειρώτικος σκοπός με έντονο το χαρακτηριστικό του «κοψίματος», δηλ. στο σημείο που η μελωδική φράση ολοκληρώνεται οι μουσικοί κάνουν όλοι μαζί μια σύντομη παύση. Το στοιχείο του κοψίματος ισχύει στο πρώτο 1.50 του κομματιού ενώ στο υπόλοιπο οι μελωδίες παίζονται ενωμένες. Προεξάρχον όργανο είναι το κλαρίνο.

Δραστηριότητες:

- A. Με ακουστική παρατήρηση τα παιδιά βρίσκουν ποιο είναι το όργανο που επικρατεί. Σε ποια άλλη περιοχή έχουμε συναντήσει το όργανο αυτό;
- B. Τα παιδιά κινούνται οδηγούμενα από το ρυθμό της μουσικής. Ακινητοποιούνται στα κοψίματα.

ΡΟΥΜΕΛΗ

14. Παναγιούλα Ζουρνάς και νταούλι. Παρά την έντονη παρουσία του κλαρίνου, στην Ρούμελη υπάρχουν πολλοί ζουρνατζήδες και νταουλιέρηδες, στην μεγάλη τους πλειοψηφία τσιγγάνοι. Το μουσικό παράδειγμα που παρατίθεται έχει ρυθμό 7/8 (3+2+2).

Δραστηριότητες:

- A. Ακουστική παρατήρηση. Ποια όργανα ακούγονται; Σε ποιες άλλες περιοχές τα συναντήσαμε πάλι; Ομοιότητες και διαφορές με μουσικές από ζουρνάδες και νταούλια άλλων περιοχών.
- B. Τα παιδιά επιλέγουν τα κρουστά όργανα της τάξης που κατά την κρίση τους ταιριάζουν και συνοδεύουν ρυθμικά το μουσικό κομμάτι.

15. Άρτα Ρουμελιώτικο τσάμικο. Ακούγονται βιολί και κιθάρα. Κυριαρχεί το κλαρίνο. Οι λαϊκοί οργανοπαίχτες της Ρούμελης ανήκουν επίσης στη πλειοψηφία τους στην οικογένεια των τσιγγάνων.

Δραστηριότητες:

- A. Ακουστική παρατήρηση. Ποια όργανα ακούγονται; Σε ποιες άλλες περιοχές τα συναντήσαμε πάλι; Σύγκριση με άλλα ακούσματα.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΡΟΜ

16. Jastar amenge dur Τραγούδι τραγουδισμένο στη γλώσσα Ρομ από τον τσιγγάνο τραγουδιστή και μουσικό Κώστα Παυλίδη. Το τραγούδι ακολουθεί την εξής οργάνωση:

- 0.00 - 1.55 Μια κιθάρα και ένα βιολί που παίζουν αργά και μακρόσυρτα
 1.56 - 3.10 φωνή και κιθάρα που παίζουν αργά και μακρόσυρτα
 3.11 - 6.10 φωνή, κιθάρα και κρουστό. Ο ρυθμός επιταχύνεται και γίνεται εντονότερος. Το βιολί στο διάστημα αυτό επεμβαίνει χρωματίζοντας κάποια σημεία. Ο τρόπος που παίζεται η κιθάρα παραπέμπει στο φλαμένκο.

Δραστηριότητες:

A. Ακούμε και παρατηρούμε τη γλώσσα Ρομ. Σε ποια χώρα μας παραπέμπει το τραγούδι αυτό από αυτές που επισκεφτήκαμε με τους τσιγγάνους; Ποια όργανα ακούγονται;

17. Δυο - δυο Τραγούδι τραγουδισμένο εναλλάξ στα Ρομ και στα ελληνικά από τον τσιγγάνο τραγουδιστή και μουσικό Βασίλη Παϊτέρη. Το τραγούδι ακολουθεί την εξής οργάνωση:

- 0.0 – 0.48 Οργανική εισαγωγή αργή και μακρόσυρτη, στην οποία δεσπάζει το βιολί
 0.49 – 2.19 Μπαίνει η φωνή η οποία τραγουδάει στα Ρομ, αργά και μακρόσυρτα
 2.20 – 3.25 Η είσοδος του τουμπελεκιού σηματοδοτεί την επιτάχυνση και την ένταση του ρυθμού. Η φωνή εξακολουθεί να τραγουδάει στα Ρομ.
 3.26 – 4.51 Η φωνή τραγουδάει τώρα ελληνικά. Ο ρυθμός εξακολουθεί στην ίδια ένταση μέχρι το τέλος του τραγουδιού.

Δραστηριότητες:

A. Ποια γλώσσα μιλάει πρώτα ο τραγουδιστής και ποια μετά; Το ύφος της μουσικής μας θυμίζει κάποια από αυτές που ακούσαμε ήδη; Συζητούμε με αφορμή το τραγούδι για τις διαφορετικές μουσικές γλώσσες που χρησιμοποιούν οι τσιγγάνοι, που κάποιες από αυτές γνωρίσαμε ήδη.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

18. Νταούλι Πρόκειται για όργανο που έχει χρησιμοποιηθεί ευρύτατα από τον τσιγγάνικο λαό. Ταιριάζει πάντοτε με το ζουρνά με τον οποίο φτιάχνει ζυγιά. Παίζεται με δυο ειδικά φτιαγμένα νταουλόξυλα, ένα χοντρό στο δεξί χέρι που παράγει ήχο πιο βαθύ και ένα λεπτό σαν βέργα στο αριστερό που παράγει ήχο πιο ψηλό. Ο ρυθμός που παίζει το νταούλι στο παράδειγμα αυτό, είναι τσάμικος. Το νταούλι σπάνια παίζει μόνο του. Παραθέτουμε το παράδειγμα, για καλύτερη και ευκολότερη ακουστική παρατήρηση.

Δραστηριότητες:

A. Η ομάδα ακούει το παράδειγμα βλέποντας ταυτόχρονα την φωτογραφία του οργάνου. Παρατηρεί ακουστικά και βρίσκει πόσους διαφορετικούς ήχους παίζει το νταούλι. Αναφέρει σε ποιες περιοχές συναντήσαμε πάλι νταούλι.

19. Τουμπελέκι Όργανο πασίγνωστο, για τη δεξιοτεχνική δεινότητα που το χειρίζονται οι τσιγγάνοι μουσικοί. Στο παράδειγμα αυτό ακούγονται δυο τουμπελέκια που το ένα παίζεται από τον σπουδαίο τσιγγάνο μουσικό κρουστών οργάνων Γ. Γευγελή. Το τουμπελέκι διαθέτει δυο διαφορετικούς ήχους, έναν βαθύτερο όταν χτυπιέται στη μέση της μεμβράνης κι έναν οξύτερο όταν χτυπιέται στην άκρη. Το μουσικό παράδειγμα ακολουθεί δυο επίπεδα επιτάχυνσης, ως εξής:

0.0 – 2.45 τα τουμπελέκια παίζουν σε σχετικά γρήγορη ταχύτητα
2.46 – 3.40 η ταχύτητα αυξάνει εμφανώς

Δραστηριότητες:

- A. Η ομάδα ακούει το παράδειγμα βλέποντας ταυτόχρονα την φωτογραφία του οργάνου. Παρατηρεί ακουστικά και βρίσκει πόσους διαφορετικούς ήχους παίζει το τουμπελέκι.
- B. Τα παιδιά κινούνται στο χώρο τηρώντας την ταχύτητα που παίζουν τα τουμπελέκια. Επιταχύνουν την κίνησή τους όταν το «πουν» τα τουμπελέκια.

20. Ντέφι Όργανο συνδεδεμένο άμεσα με την τσιγγάνικη κουλτούρα. Παίζεται από τους τσιγγάνους μουσικούς με εξαιρετική δεξιοτεχνία. Το ντέφι αποτελείται από ξύλινο κύλινδρο που φέρει ζίλια (μικρά στρογγυλά μεταλλικά ελάσματα) και έχει τεντωμένο δέρμα από τη μια του πλευρά. Ντέφι βέβαια υπάρχει και χωρίς δέρμα όπου στην περίπτωση αυτή ηχούν μόνο τα ζίλια.

Δραστηριότητες:

- A. Η ομάδα ακούει το παράδειγμα βλέποντας ταυτόχρονα την φωτογραφία του οργάνου. Παρατηρεί ακουστικά και βρίσκει πόσους διαφορετικούς ήχους παίζει το ντέφι.
- B. Τα παιδιά κινούνται στο χώρο προσπαθώντας να αποδώσουν με το σώμα τους την ταχύτητα αλλά και τον τρόπο που παίζει το ντέφι.

Βιβλιογραφία

- Φοίβου Ανωγειανάκη, «*Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα*», Εκδ. ΜΕΛΙΣΣΑ
- Μ. Τερζοπούλου, Γ. Γεωργίου, «*Οι τσιγγάνοι στην Ελλάδα, Ιστορία – Πολιτισμός*», Εκδ. ΥΠ.Ε.Π.Θ., Γ.Γ.Λ.Ε.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τους Νίκο Διονυσόπουλο μουσικολόγο, Μιράντα Τερζοπούλου Λαογράφο και Γιάννη Γεωργίου Κοινωνιολόγο, για την σημαντική συμβολή τους στην πραγματοποίηση της εργασίας αυτής.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Το μουσικό – ηχητικό υλικό συνοδεύεται από στοιχεία που κατ’ αρχήν απευθύνονται στο δάσκαλο. Αν εκείνος κρίνει πως το κλίμα και η δυναμική της ομάδας το επιτρέπει, τα εξηγεί στα παιδιά.

Τα μουσικά παραδείγματα είναι συνολικά 20. Επαφίεται στο δάσκαλο αν θα γίνουν όλα ή μέρος από αυτά. Σε κάθε ενότητα μπαίνουν περισσότερα από ένα παραδείγματα, ώστε να μπορεί ο δάσκαλος να επιλέξει.

Η χρήση του χάρτη θα διευκολύνει την κατανόηση της έννοιας του οδοιπορικού.

Μερικά μουσικά παραδείγματα είναι αρκετά μεγάλα (4 – 5 λεπτά). Εάν η ομάδα δεν μπορεί να αντέξει τη διάρκεια αυτή, ο δάσκαλος μετά τα πρώτα 1 – 2 λεπτά του παραδείγματος, μειώνει βαθμιαία την ένταση του ήχου στο CD-player μέχρι να σβήσει ή χρησιμοποιώντας τον χρονομετρητή επιλέγει ποιο ακριβώς σημείο του μουσικού παραδείγματος θέλει να προβάλλει. Με τον τρόπο αυτό η διάρκεια του κομματιού έρχεται στα μέτρα των παιδιών. Οι δράσεις πραγματοποιούνται κανονικά.